

ELS CÀRRECS OFICIALS DEL CONSELL DE CENT RELACIONATS AMB LA CONSTRUCCIÓ, A LA BARCELONA DEL SEGLE XVII

Antònia M. Perelló Ferrer

A mesura que hom avança en l'estudi de l'arquitectura del segle XVII a Barcelona, es van imposant les figures d'aquells personatges que, des dels seus càrrecs oficials, dominaven el panorama constructiu de la ciutat al llarg d'extensos períodes de temps. Els càrrecs oficials, dependents de les diferents administracions presents a la ciutat i, en el cas que ens ocupa, del govern de la mateixa, eren nomenaments a perpetuïtat i, eren en moltes ocasions, eren hereditaris.

El Mestre de Cases de la Ciutat

Entre els càrrecs municipals relacionats amb la construcció, sobresurt el de Mestre de Cases de la Ciutat. Era un càrrec, creat pel Consell de Cent, que tenia sota la seva responsabilitat les obres oficials de la ciutat, així com el seu manteniment. Era un càrrec vitalici, en el qual era freqüent la successió familiar. Quan el mestre arribava a una edat avançada, demanava al Consell que li concedís la mercè de posar-li un adjunt, que no cobraria cap sou extra i que el succeïria a la seva mort. Sovint, el mestre proposat era fill, gendre o nebot del vell mestre, i la proposta acostumava a ésser acceptada pel Consell. Aquest fou el cas del mestre de cases de la ciutat Jaume Espigó, a qui substituï en el càrrec el seu gendre Pere Donadeu¹. Anys més tard, el 13 de novembre de l'any 1624, el mestre Pere Donadeu féu una "*supplicatio*" al Consell: després de fer constar que portava 18 anys al servei de la ciutat, demanava que se li donés per a adjunt el seu fill, petició a què el Consell també accedí.²

1. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-115, 1606, 7 novembre, fol 213v. Per un document contingut als Llibres de Deliberacions del Consell de l'any 1606, tenim constància del nomenament de Donadeu: "...per mort de dit Jaume Spigo se anomena al present Consell a mestre Pere Donadeu, mestre de cases, gendre de dit Spigo, y persona habil y con cal y suficient per al dit exercici. Lo dit Consell, atesa la relatio per dits Magnífichs consellers feta, seren deliberatio que lo dit Pere Donadeu sia admes per mestre de cases de la present Ciutat segons lo present Consell lo admet ab la forma que dit mestre Jaume Spigo fou admes".

2. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-133, 1624, 13 novembre, fol 185v. En la petició s'indica ésser Pere Donadeu III "...tambe mestre de cases, persona habil y suficient...". El Consell deliberà que "...en consideratio dels bons serveys ha fet Pere Donadeu, mestre de cases de la Ciutat, ab la satisfactio que tots sabem per temps de divuyt anys, que perço en lo dit offici de mestre de cases de la pnt. Ciutat li sia adjunt Pere Donadeu, mestre de cases, son fill, durant sa vida y apres mort dit Pere Donadeu major, sia conferit dit offici en persona de dit Pere Donadeu menor ab tots los emoluments de aquell...".

El mestre de cases de la Ciutat realitzava, per compte d'aquesta, obres de variada importància, des de petites reparacions, dites "*per administració*", per les quals cobrava únicament el valor dels jornals i el cost dels materials, fins a intervencions de major transcendència. Si eren obres de poc relleu o que difícilment podien ésser fixades en una contracta, les portava a terme directament el mestre de cases de la ciutat; però si es tractava d'obres més importants, que requerien la redacció d'una taba, eren tretes a subhasta pública, a la qual podien acudir tots els mestres de cases de la ciutat, inclòs l'oficial de la mateixa. L'esmentat oficial s'encarregava, així mateix, d'emetre dictàmens, informes, fer visures, així com de la confecció de les tabes o plec de condicions, en ocasions acompanyades de plànols i dibuixos, que regien la realització d'obres d'una certa importància.

Veurem succeir-se, al llarg del segle XVII, cinc mestres de cases oficials a la ciutat de Barcelona. Entre ells, destaca la figura del mestre Pere Donadeu, de qui l'activitat, en ocasions acompanyat dels seus fill i nét homònims, s'estén durant quasi mig segle:

Abans de 1606:	Jaume Espigó
1606 - 1653:	Pere Donadeu
1653 - 1681:	Pere Pau Ferrer
1681 - 1694:	Joan Termens
1694 - 1708:	Benet Juli

Si considerem que la major part de les obres realitzades aleshores a Barcelona eren promogudes, o finançades per la ciutat, hem de convenir que la figura del mestre de cases oficial de la Ciutat havia de revestir una importància considerable. El càrrec, si bé, com hem vist, comportava unes determinades servituds, constituïa una posició privilegiada per aconseguir la contracta d'obres a preus fets molt interessants. Recordem que, sovint, eren ells mateixos els que preparaven les tabes que havien de regir l'obra i que, moltes vegades, els trobem, mesos després, executant-les.

El càrrec, tal com ho feia el sistema de la Confraria, afavoria el manteniment d'un cert estat de coses, de les parcialitats, dins el món de les contractes. La successió en el càrrec que, com ja hem dit abans, era gairebé sempre hereditària, contribuïa a propiciar la concentració de la influència i el poder en mans d'un grup reduït de famílies.

El Mestre de les Fonts i de les Mines de la Ciutat

El Mestre de les Mines i les Fonts de la Ciutat era, com el que acabem de veure en el cas del mestre de cases o del mestre fuster, un càrrec oficial creat pel Consell de Cent per a tenir cura d'aquelles instal·lacions dependents d'aquell.

L'esmentat càrrec és ja citat l'any 1414³, quan fou nomenat mestre Pere Llobet. El càrrec solia ser vitalici, a menys que algun incident aconsellés la substitució del mestre, com passà l'any 1668 amb el mestre Jaume Mauri, a qui una obra fallida li costà la destitució,⁴ i, pel que hem pogut estudiar, la successió es feia de la següent manera: quan el mestre ja era gran i portava molts anys treballant per a la ciutat, presentava una "*supplicatio*" al Consell recordant els serveis prestats i la seva fidelitat, demanant que se li concedís un adjunt perquè ell ja s'havia fet vell i començava a estar cansat. El mestre demanava al Consell que aquest adjunt, que solia ésser el seu fill o un gendre, el substituís en el càrrec després de la

3. Pedro Voltes Bow: *Historia del abastecimiento de aguas en Barcelona*, Sociedad General de Aguas de Barcelona, S. A., Barcelona, 1967, p. 34.

4. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-177, 1668, 15 maig, fol 117.

seva mort i prometia que durant els anys que treballarien plegats, la ciutat no hauria de pagar més que un sol sou. El Consell sempre solia deliberar positivament.

Un opuscle editat l'any 1634 conté afirmacions que ens ajuden a concretar quines eren les obligacions i les limitacions del mestre de les fonts :

"...la ciudad de Barcelona es señora y dueña de las aguas que van a las fuentes de ella...La ciudad es la que las procura a su costa y la que las distribuye...teniendo en eso la libre y general administración sin dependencia de nadie. Para aqueste ministerio tiene diputado un oficial, con salario que les da, que le dicen Maestro de las fuentes, que oy de algunos años a esta parte es el dicho Francisco Sossies...El maestro de las fuentes tiene el cuydado de ellas, pero no tiene la facultat tan ancha que pueda hazer lo que quiera, dando y quitando el agua a los que le parece, antes está sujeto y subordinado a los Consellers, y a las ordenes de aquellos, a quienes tiene la obligación de obedecer cuando le mandan y ordenan que dé o quite el agua a una parte u otra, porque es ministerio suyo..."

Aquest llibret, titulat *Por la ciudad de Barcelona y Francisco Socias, maestro de las fuentes, con el Cabildo de la Iglesia Mayor, acerca de las censuras declaradas contra el dicho Socias*, sortia al pas de certs problemes que el dit Socies tingué amb l'Església de Barcelona, que l'havia excomunicat per haver pres la mesura de retirar l'aigua del claustre de la Seu en un període d'extremada sequera a la ciutat.⁵

El mestre de les fonts era qui informava al Consell de l'estat de les mines i de les fonts de la ciutat, així com de quines obres eren més necessàries en cada moment. El mestre tenia una assignació o sou fix per la seva dedicació continuada al control de les mines i les fonts, però cada obra executada personalment era cobrada a part.⁶ Les obres realitzades pel mestre de les fonts eren visurades o examinades per altres mestres experts, de la mateixa manera que ho eren les realitzades per mestres que no eren oficials del Consell i, en el cas que la feina no fos satisfactòria, aquell l'havia de rectificar, amb les despeses al seu càrrec.

Durant el segle XVII se succeïren vuit mestres de les fonts a Barcelona:

Abans de 1603:	Montserrat Santacana
1603:	Jeroni Matxí
1615:	Jacint Santacana
1619:	Rafel Plansó
1621:	Francesc Socias
1653:	Onofre Comes
1654:	Jaume Mauri
1668:	Francesc Noguera
1670-1707:	Jaume Arnaudies

El Mestre Fuster de la Ciutat

El càrrec de mestre fuster de la Ciutat era, a l'igual que els que acabem de veure, un nomenament municipal, dependent del Consell de Cent, i es venia a regir pels mateixos principis que els que acabem de veure. Era un càrrec *de vida*, la successió en el qual passava molt sovint de pare a fill, de sogre a gendre o a altre familiar. El fuster de la ciutat rebia un

5. *Por la ciudad de Barcelona y Francisco Socias, maestro de las fuentes, con el Cabildo de la Iglesia Mayor, acerca de las censuras declaradas contra el dicho Socias*, Imprenta de Sebastià i Jaume Matevad, Barcelona, 1634, citat per Voltes, *Op. cit.* 1967, p. 62.

6. L'any 1639 sorgí un conflicte entre la Ciutat i el mestre Socias. Aquest, que rebia 15 lliures anuals com a salari de mestre de cases, es feia pagar, a més sis sous diaris. El Consell s'hi oposà. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-148, 1639, 2 abril, foli 120.

sou fix com a tal i, alhora, tenia la llibertat per prendre part en les subhastes dels preus fets de la Ciutat.

Veurem succeir-se, al llarg del segle XVII, set fusters de la Ciutat. En la major part dels casos hem pogut determinar la data del canvi de mestre:

1603 - 1612:	Joan Busquets
1612 - 1635:	Jaume Riera
1635 - 1650:	Jaume Aymerich
1651 - 1672:	Josep Darder
1672?- 1689:	Felip Moles
1689 - 1697:	Josep Moles
1697 - 1708:	Josep Gras

I'Escrivà de les Obres de la Ciutat

El càrrec o ofici d'Escrivà de les Obres de la Ciutat fou creat, el 13 de desembre de 1498, per Privilegi Reial del rei Ferran; és el vulgarment dit "Privilegi del Regiment". S'ocupava principalment d'administrar els diners municipals per a pagar despeses de la Ciutat, com eren les relacionades amb temes de guerra, fortificacions, obres dins i fora de la ciutat i les fonts.⁷

El càrrec d'escrivà s'atorgava a partir d'una nominació feta en vida per l'anterior escrivà o pels consellers. L'escrivà de les obres tenia un sou designat, que a començament de segle era de 4 sous diaris, que podia veure's incrementat si, a més, era nomenat escrivà d'alguna obra en particular. Aquest fou el cas de Galceran Sever Pedralbes, qui, l'any 1600, fou nomenat escrivà de l'obra del moll i de la muralla i cobrà, per aquesta raó, dos sous diaris a més dels altres quatre.⁸

Quan el Consell de Cent deliberava un pagament, l'escrivà rebia els diners amb els quals pagaria als mestres de cases, fusters, ferrers, pintors, etc. que intervenien a les obres municipals. En ocasions, aquests diners arribaven tard i era l'escrivà qui avançava personalment els pagaments, circumstància que es convertia en un argument al seu favor per a aconseguir alguna gràcia especial del Consell.⁹

L'Escrivà de les Obres tenia la possibilitat de comptar amb un "Sots escrivà", o ajudant, segons ordinació de 10 de març de 1463,¹⁰ i aquest podia venir proposat per l'escrivà o bé podia ser extret, a l'atzar, de la "bossa de ajudant de scriva major". Trobem que al llarg del segle XVII se succeïren sis escrivans de les obres, a més d'alguns suplents i dels corresponents adjunts:

1599 - 1628:	Galceran Sever Pedralbes
1628 - 1628:	Francesc I'tor (suplent)
1628 - 1631:	Sebastià Vilella

7. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-171, 1662, 9 octubre, fol 205. :*"...Ab lo Real Privilegi concedit a la pnt. Ciutat de Barcelona per lo Sr. Rey Don Fernando als 13 de desembre de 1498, vulgarment dit lo Privilegi del Regiment, esta creat lo offic de scriva de les obras de la Casa de la Pnt. Ciutat, per ma del qual san acostumat fer y fan los pagaments dels gastos que per obs y servey de la present Ciutat se offerexen fer com son cosas tocants a guerra, fortificacions, y obras dins y fora ciutat, axi de fonts com altres..."*.

8. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-109, 1600, 7 febrer, fol 32v.

9. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-190, 1681, document núm. 4, després fol 233. *"...Francesch Lentiscla...no reparant en acudir ab molta gana a la solucio dels pagaments de quantitats considerables sense haver diners deliberats que son serveys de importancia per haver esperat lo recobro dells a son temps, los quals serveys posa dit Lentiscla en consideracio y gran comprensio de V.S..."*.

10. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-146, 1637, 7 febrer, fol 65v.

1631 - 1646:	Antoni Aleix Cesiller
1646 - 1648:	Màrius Jeroni Lledó
1648 - 1685:	Francesc Lentiscla
1688 - 1689:	Esteve Cols (suplent)
1689 - 1707:	Lluís Cortès i Marcer

Els Obrers de la Ciutat

Els Obrers eren, així mateix, funcionaris de l'administració municipal que s'ocupaven de les obres públiques, de la fortificació, de la neteja dels carrers i dels valls de la ciutat, de l'acompliment de les normes o "ordinacions" de l'Obreria, així com de l'organització de determinades festes i celebracions. Els mateixos Obrers definien la seva feina amb les següents paraules:

"...lo offic dels Obrers de la present Ciutat es...dels mes prehemients de la present Casa, perque a ells toca principalment la fortificatio de ella, lo cuidado de la politia de la ciutat, la limpieza dels carrers, lo scurar los murs y valls de la Ciutat, y generalment tot lo que se respecta ha fabrica corre per sa ma, y en las ocasions de Dols y alegries ha ells toca lo convidar y lo assistir als Srs. Consellers, y en ocasions en graduations son los Obrers los que donan y assenyalen los llochs, y en las vingudas de las Magestats Reals a la present Ciutat sols los Obrers, després de los Srs. Consellers, han besat les mans a Sa Magestat...".¹¹

Cada any, posteriorment a l'extracció dels Consellers –feta el dia de Sant Andreu, (30 de novembre)–, hom procedia a la dels dos Obrers. Si en un principi, eren un ciutadà i un mercader, al llarg del segle XVII havien de ser un cavaller i un mercader. Els Obrers rebien un sou fix, a més d'un guany concret per inspeccions, llicències i execucions de penes o multes.

Els Obrers eren els màxims responsables de l'Obreria i de les normes que la regien. Si aquestes no eren obeïdes, els infractors eren castigats amb multes i empenyoraments. Així, per exemple, el 18 de juliol de 1601, foren imposades en multes per obrir portals nous sense comptar amb el permís corresponent i es prengué en penyora un anell d'or amb una maragda.¹² Els Obrers eren els qui posaven en coneixement del Consell de Cent la necessitat de fer una determinada obra o realitzar una determinada intervenció. El Consell de Cent, si ho considerava escaient, manava fer un informe al mestre de cases de la ciutat, avaluant el cost de dit treball. Si se n'acordava la realització, hom feia una taba o plec de condicions que regirien la feina, i l'obra, si era prou important, era treta a subhasta pública o bé, si era d'importància menor, posada directament en mans del mestre de cases de la ciutat.

A més de la supervisió continuada de l'estat en que es trobava la ciutat, els seus edificis i els seus carrers, els Obrers tenien unes altres obligacions fixes que generaven una despesa regular cada any. Dins el "*Gasto Ordinari que solen fer los Magnífichs Obrers en lo any de la Obreria...1669*", per exemple, s'especificuen quines eren aquestes tasques habituals: tres crides ordinàries per a escombrar i regar, a més de les publicades a Sants, l'Hospitalet, Cornellà, Esplugues, Sarrià, Sant Andreu i Sant Martí; les quatre anades amb l'Escrivà de les Obres "*...en la cerca de les bardisas y siquias seguint lo territori de Barcelona y los serments de dits llochs a Ponent y a Llevant ab los Promens dels Hortalans...*"; a més, hi havia altres despeses fixes lligades a l'organització d'algunes celebracions d'arrelada tradició ciutadana, com eren la processó del Corpus, els "ramallets de maig" pels Obrers i l'Es-

11. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-150, 1641, 5 març, fol 134.
12. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-110, 1601, 18 juliol, fol 123.

crivà de les Obres, o les “sis lliures de vadella per Corpus” a dits Obrers, tot això, més alguna altre despesa menor, feien 215 lliures anuals.¹³

A part de les intervencions oficials, l'Obreria era l'encarregada d'autoritzar o denegar permís per a determinades actuacions de particulars a la ciutat, molt especialment d'aquelles que concernien el carrer. Així, l'Obreria de la Ciutat havia de donar el permís per a la construcció de balcons, per obrir nous portals i finestres, per posar taulells per a vendre, per posar veles o perxes al carrer... A més, com dèiem més amunt, l'Obreria feia les crides anuals per a netejar les síquies i les crides ordinàries prohibint la venda ambulants i regulant la venda als carrers, juntament amb altres disposicions d'urbanitat.¹⁴

Vinculat a l'Obreria i a la figura dels Obrers de la Ciutat, hi ha el càrrec de Mostassaf, qui, entre altres atribucions, vetllava perquè no hi hagués frau als preus, i mesures ni a la qualitat de la calç, del guix, de les rajoles i altres elements utilitzats en la construcció.¹⁵ Els preus oficials d'aquests materials, els fixava el Consell de Cent, el qual actuava com a regulador, per tal d'evitar que es desorbitessin. D'aquesta manera, el dia 12 de gener de 1616, els Consellers presentaren al Consell Ordinari de Trenta-sis “...*uns apuntaments aserca de moderar los preus de la calç, guix, rajola y teula...atés que per dites coses sen demanen excessius preus y tambe per obviar les mesclas ques fan de guix en dany y frau de la Cosa Pública...*”¹⁶

L'Obreria era, doncs, una esglaió indispensable dins la ben organitzada cadena de l'activitat constructiva municipal. Ella i els Obrers tenien un paper, alhora d'impulsors de la construcció i de la seva conservació, i de control i vigilància de la urbanitat ciutadana.

Ens consta de l'existència d'altres càrrecs oficials relacionats amb la construcció a la ciutat, com són el càrrec de Mestre de Cases del General¹⁷ o el de Mestre Major de les Obres de Sa Majestat a Barcelona,¹⁸ sobre els quals no hem trobat informació específica que ens permeti definir les seves atribucions; hem de suposar que estaven circumscrites a les obres sufragades per les administracions a les quals pertanyien.

13. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-178, 1669, 18 maig, fol 113.

14. AHCB, Obreria, C-XIV, caixa 12, 1630-1634; caixa 13, 1634-1679; caixa 14, 1682-1689; caixa 15, 1689-1694; caixa 29, Documents varis d'Obreria segle XVII.

15. AHCB, Llibres de Mostassaf, Manuscrit L-71, núm. inventari 1493, 1320; Manuscrit L-72, núm. inventari 1494, 1576-1691.

16. AHCB, Deliberacions, Consell de Cent II-125, 1616, 12 gener, fol 30v. Vegeu apèndix documental.

17. El dia 14 de desembre de 1548, el mestre de cases Antoni Matheu substitueix al mestre Pere Pujol en el càrrec de Mestre de Cases del General, segons consta a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, ACA, Escrivania Major, Deliberacions, núm. 130, 1548-1551, segons Carbonell, 1989, p. 91.

18. El 15 d'abril de 1586, Pere Corat apareix com a Mestre de les Obres del Governador de Catalunya o de les Obres de Sa Majestat a Barcelona, AHCB, Notarial, Capítols matrimonials, II-18 plects solts, 1584-1586, 1586, 15 abril, segons Carbonell, 1989, p. 92.